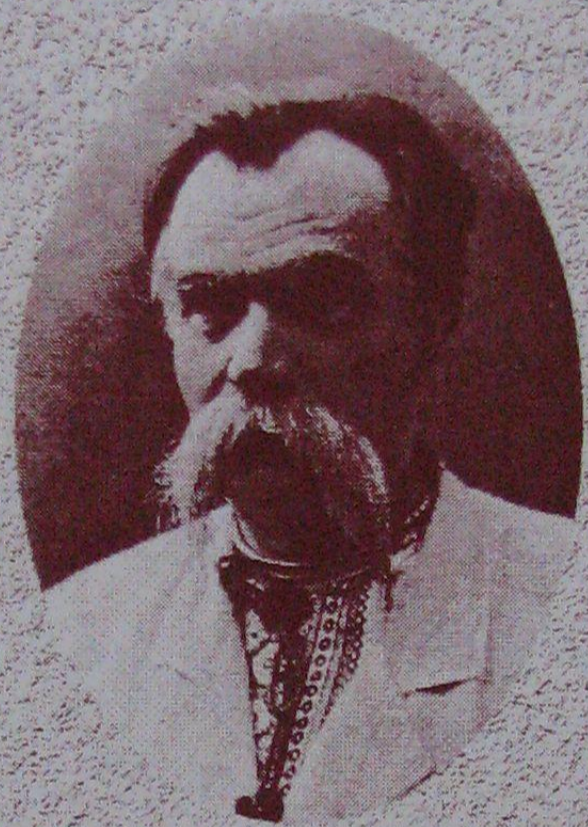
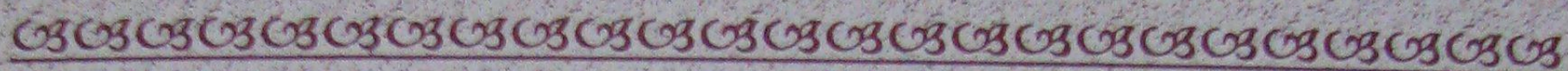

Музей видатних діячів української культури Лесі Українки,
Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського,
Михайла Старицького

До дня народження М.П.Старицького
14 грудня 2006 року

Матеріали
наукового семінару

*"Роль визначних особистостей – митців, діячів науки
та культури у процесі формування національної
самосвідомості наприкінці ХІХ початку ХХ ст."*

Київ 2007

Музей видатних діячів української культури Лесі Українки,
Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського,
Михайла Старицького

До дня народження М.П. Старицького

14 грудня 2006 року

Матеріали
наукового семінару

*"Роль визначних особистостей – митців, діячів науки
та культури у процесі формування національної самосвідомості
наприкінці ХІХ початку ХХ ст."*

Організаційний комітет:

Терехова Н.Ю.

Кірієнко О.В.

Мокану О.Я.

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
музею видатних діячів української культури
(протокол №2 від 15 березня 2007 року)*

Другий науковий семінар "Роль визначних особистостей – митців, діячів науки та культури у процесі формування національної самосвідомості наприкінці ХІХ початку ХХ ст.", присвячений до дня народження Михайла Петровича Старицького: Матеріали / Упорядники О. Мокану, О. Кірієнко, М. Чумак – Київ, 2007. – 107 с.

Адреса організаторів:

Музей видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького, вул. Саксаганського, 97, Київ-32, 01032, тел 284-37-63, факс 289-57-52.

Літературно-перекладацька діяльність Максима Славинського та Лесі Українки

Постать Максима Антоновича Славинського (Славінського) [1, 5] (1868-1945), видатного державного і громадського діяча, вченого-історика, літературознавця, поета, публіциста, націоналога, журналіста, перекладача, є складною і неоднозначною. Сучасному читачеві, дослідникам суспільно-політичної думки в Україні невідома достатньо ні його творча спадщина, ні біографія. Хоча його роль у історичних процесах, що відбувалися в Україні в передреволюційний період та в період національно-визвольних змагань 1917 – 1920 рр., - вагома. М. Славинський відомий не тільки як дипломат та політик: він прославився також своєю літературно-публіцистичною та перекладацькою діяльністю.

Любов до літературної творчості у М. А. Славинського привилась у студентські роки під час навчався на історично-філологічному факультеті Київського університету (1891-1895). Будучи студентом, він брав активну участь у популярних на той час словниково-літературних гуртках.

У словниковому гуртку М. Славинський пропрацював приблизно два роки. Одним із основних завдань гуртка був пошук та запис українських слів розмовної й літературної мови у збірниках народних оповідань, казок, пісень, дум та літературних творів для видавництва словника, ініційованого літературним громадсько-політичним об'єднанням "Стара Громада". М. Славинський згадував: "Гуртки ті працювали з десяток літ і назбирали колосальний для того часу матеріал, що пізніше був видрукуваний редакцією "Киевской старины" як словник під редакцією Б. Грінченка" [1, 324]. Словникова група, до якої входив М. Славинський, опрацьовувала збірку творів Т. Г. Шевченка "Кобзар".

Робота у цьому гуртку вплинула на світогляд М. Славинського та відіграла помітну роль у його наступній перекладацькій діяльності. Гуртківці опрацьовували не тільки численні видання "Кобзаря", що були дозволені російською цензурою, а й повне, як на той час, видання, надруковане у Празі. Саме завдяки цьому молодий літератор у 1911 р. видав у світ відредагований в Санкт-Петербурзі збірник російських перекладів творів Т. Шевченка. У цьому виданні Т. Г. Шевченко був репрезентований докладніше за всі попередні переклади (195 п'єс із загального числа 215) [2], 111 перекладів творів Кобзаря належали М. А. Славинському [1, 11].

Завдяки своїй літературно-перекладацькій діяльності М. Славинський познайомився з родиною Косачів. Це знайомство започаткувало спільну перекладацьку творчість Лесі Українки та Максима Славинського.

Найбільших літературних успіхів М. Славинський досяг, перебуваючи у гуртку "Плеяда" (інші назви – "Література", "Молода Література", "Літературна громада", "Плеяда молодих українських літераторів"), під проводом О. Пчілки, яка стала його хрещеною матір'ю на літературній ниві. У одному з листів до неї він писав: "Я українець. І як Вам те відомо, українець не тільки через те, що в серці України вродився, а й через те, що нічим іншим я і не хочу бути!" [3, 81]. Вперше М. Славинський зустрівся з Л. П. Косач (Леся Українка) влітку 1886 р. в садибі Косачів у с. Колодяжному. Про цю зустріч згадував батько поетеси П. А. Косач у листі до Драгоманових: "В 1886 р. Леся познайомилась з М. А. Славинським, що приїздив до свого знайомого Пільчикова на півстанцію Любитівку, де той служив дорожнім майстром, і Пільчиков познайомив його в Колодяжному з Косачами" [4, 62].

Зібрання гуртківців у визначені дні відбувалося в київських помешканнях великої й дружної родини "Сполучених Штатів", як тоді жартома називали співдружність трьох відомих українських сімей: Косачів, Старицьких і Лисенків, а також Грінченків, Кониських і Чикаленків. Про це згадував О. Г. Лотоцький: "Ся молодь була в близькому зв'язку з тодішніми літературними салонами – у родин Старицьких, Косачів,

Лисенків. Сі салони були літературною школою, де виступали і вправлялися нові літературні сили – Л. М. Старицька, Л. П. Косач (Леся Українка) та її сестра О. П. Косач (Олеся Зірка), Одарка Романова, В. О. О'Коннор (пізніше, дружина проф. О. В. Вілінського), а з студентства М. А. Славинський та І. М. Стешенко" [5, 212].

Саме у співавторстві з Л. П. Косач М. Славинський прославився перекладами європейської класики [6, 2]. В цей час у періодиці, альманахах та збірниках з'являються перші оригінальні поезії і переклади М. Славинського, які друкуються переважно під псевдонімами. У 1888 р. в 9-му номері "Зорі" М. Славинський видає свої переклади творів Генріха Гейне, а саме: "Коли тебе кине дружина..." і "Як в воді доби нічної..." під псевдонімом "С. Лавінський" [7, 153]. С. Єфремов пізніше писав: "Біля Лесі Українки знов же гуртується громадка письменників з такою ж, якщо можна сказати, розчухнутою душею, яких то тягне до табору борців за рідний край, то перемагає нахил до чистої лірики, до співів на теми особистого щастя або нещастя. Сюди можна зачислити Максима Славинського, Одарку Романову, В. О'Коннор-Вілінську..." [8, 527].

Про переклади М. Славинським творів Г. Гейне та щодо його псевдонімів зауважив Осип Маковей: "В "Зорі" 1888, 1890 р. і в "Календарі Просвіти" подав С. Лавінський і М. Головатий кілька перекладів з Гайного. А що ті переклади по докладнім розслідуванням показали тим самим, що й у виданні О. Пчілки, де підписані М. Славинським, то видно з того, що Лавінський, Головатий і Стависький – се оден письменник" [9, 395].

Перший з псевдонімів М. А. Славинського "Головатий" був категорично відхилений Лесею Українкою, так як в західній частині України, де мала бути опублікована книжка (в царській Росії україномовні видання перебували під забороною), він сприймався анекдотично, втрачаючи своє основне значення – розумний, і набував відтінку – великоголовий [1, 386]. В одному з листів О. П. Косач до сина Михайла від 5 лютого 1891 р. також висловлює своє негативне ставлення до використання М. Славинським псевдоніму "Головатий" [10, 69]. Згодом

М. А. Славинський запропонував два псевдоніми, які походять від назви селища, де народився сам автор (Ставище) – Ставинський і Стависький. Про цей псевдонім схвально відгукнулася О. П. Косач яка наголосила, що їй особливо подобається псевдонім "Стависький" [9, 72]. Але це були не єдині його псевдоніми, М. Славинський використовував й інші літературні прізвища: Лавінська, пан Максим, Соловінська, Пілад, С. Лавінський тощо.

Леся Українка та М. Славинський літературні переклади поезій Г. Гейне спочатку здійснювали поодиночі. Загалом протягом 1888 – 1891 рр. А. П. Косач вміщує в "Зорі" та збірці "Рідний Зільник" дев'ять перекладів творів Г. Гейне [7, 153]. Стільки ж перекладів поезій німецького класика вийшло друком до 1891 року і в "спільника" юної поетеси (так, за звичай, Леся Українка називала М. Славинського) [7, 153].

З 1890 року починається тісна співпраця на перекладацькій ниві Лесі Українки та Максима Славинського. Вони спільно перекладали українською мовою лірику Г. Гейне. Свій внесок в доробок перекладачів, як критик їхньої творчості, здійснив брат поетеси - Михайло Косач [7, 153]. Перша спільна праця літераторів опублікована у Львові влітку 1892 р. друкарнею Товариства ім. Т. Шевченка в серії "Всесвітні твори"; на титульній сторінці видання зазначалось: "Книга пісень Генріха Гейне у перекладі Лесі Українки і Максима Стависького".

В цьому зібранні був вміщений не повний переклад "Книги пісень Генріха Гейне", крім того, автори свідомо пропустили деякі вірші, зокрема перекладені українською мовою І. Франком, М. Старицьким і В. Шашкевичем. У критичній статті щодо згаданих перекладів Г. Гейне, О. Маковей зазначав: "Однак се не есть ціла "книга пісень" німецького поета, а лише "Ліричні співанки" (Lirisches Intermezzo), "Поворот додому", "Подорож до Гарца", а на укінчане узятє "Увінчання" ("Die Krone" із "Північного моря")... Переклади А. Косач і М. Стависького пронумеровані так, як у німецькому виданні. Всіх перекладів подали обоє 143, з них А. Українка – 92, а М. Славинський – 51. Лірична співанка під Ч. 55 = Ich hab im

Traum geweinet... подана в двох перекладах, і Українки і Ставицького" [10, 415]. Саме ця співанка не бралась до уваги Я. Гордоном при поданні загального числа перекладів віршів Лесі Українки та М. А. Славинського [7, 115].

Вдалі переклади творів німецького класика Г. Гейне спонукали М. В. Лисенка до написання протягом одного літа 12-ти солоспівів і 2-х дуетів, що залишаються і понині найвищою вершиною української вокальної музики. У своєму листі від 21 грудня 1893 р. до В. Лукича він писав: "В протягу літа написав музику до тексту Г[енріха] Гейне з "Книги пісень" в перекладі Лесі Українки й М. Ставицького. 1) "Коли настав чудовий май..."; 2) "Чого так поблідли ті очі ясні..."; 3) "З мого тяжкого суму..."; 4) "Не жаль мені..."; 5) "Всі люди кохана дурні..."; 6) "На личеньку у тебе цвіте весна красна..."; 7) дует "Коли розлучаються двоє..."; 8) балада "В розкішній красі таємничій..."; 9) "На півночі, на кручі, стоїть собі сосна..."; 10) "Тебе моя любко єдина..."; 11) "У мене був коханий рідний край" [11, 232-233]. Один з перекладів Лесі Українки та Максима Славинського – переспів Г. Гейне, що став текстом романсу М. Лисенка "Коли розлучаються двоє" — давно сприймається як народна пісня [12, 83].

Видрукувана у Львові восени 1903 р. виходить друга спільна книга перекладів Л. Косач й М. Славинського "Генріх Гейне. Атта Троль. Раткліф. Балади. Переклади Лесі Українки і Максима Славинського. Виданне редакції Літературно Наукового Вісника" такого змісту: "1) Атта Троль, переклади Лесі Українки з передмовою. Ст. III – IV+1 – 83. 2) Вільям Раткліф, трагедія в чотирьох сценах, переклад Максима Славинського. Ст. 84 – 116. 3) Балади, переклад Максима Славинського. а) Лицар Олаф. Ст. 119 – 121. б) Азра. Ст. 122. в) Невольницький корабель. Ст. 123 – 128. г) Король Гаральд Гарфагар. Ст. 129 – 130. д) Пані Метта. Ст. 131 – 133" [13, 141].

Зазначимо, що саме переклади Лесі Українки й Максима Славинського утвердили вживання в українській літературній мові слів: "завжди", "палац", "прийдешність", "промінь", "світоч", "строкатий".

Спільна творчість двох молодих літераторів була помітним явищем в літературному житті України, але нині багатогранна літературно-перекладацька діяльність М. Славинського — невідома широкому загалу та недосліджена науковцями, і тому потребує більш детального вивчення.

Джерела та література:

1. Славинський М.А. Заховаю в серці Україну: Поезія, публіцистика, спогади. — К.: Юніверс, 2002. — 416 с.
2. <http://www.utoronto.ca/elul/history/Zerov/Novoyusmenstvo/Stattia203.html>
3. Скорульська Р., Харчук Р. Остання зірка "Плеяди" // Слово і час. — 1998. — №3.
4. Косач-Кривинюк О. Леся Українка: Хронологія життя і творчості. — Нью-Йорк, Б.В. — 1970. — 923 с.
5. Лотоцький О. Сторінки минулого. Праці українського наукового інституту. Серія мемуарів. Книга 2. — Варшава. — 1932. — Т. VI. Частина перша.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління (далі ЦДАВО України), Ф. 3972. — Оп. 1. — Спр. 286. — 5 арк.
7. Гордон Я. Леся Українка і Генріх Гейне // Вітчизна. — 1947. — № 2.
8. Єфремов С. Історія українського письменства. К.: Femina, — 1995. — 688 с.
9. Маковей О. Про руські переклади поезій Г. Гайного // Зоря. — 1892. Ч. 20.
10. Мороз М.О. Літопис життя і творчості Лесі Українки. — К.: Наукова думка, 1992. — 631 с.
11. Маковей О. Про руські переклади поезій Г. Гайного // Зоря. — 1892. Ч. 21.
12. Лисенко М.В. Листи. — К.: Література, 1964. — 533 с.
13. Літературно-науковий вісник. — Книга 11. — Річник VI. — Том XXIV. Львів 1903.

Зміст

<i>Вступне слово</i>	3
<i>Галак І. "Алегорично-символічна знаковість і'еси Л.Старицької-Черняхівської "Милость Божя" в контексті визвольних змагань українців на початку ХХ століття"</i>	5
<i>Горбатюк М. "Видання Андрієм Ніковським журналу "Основа" в Одесі (1915-1916 рр.)"</i>	9
<i>Дибя А. "Про себе, про родину, про Батьківщину...: Розповідає вчений і громадсько-політичний діяч Климент Квітка (1880 – 1953). Частина друга."</i>	18
<i>Дроботенко Н. "Діяльність М. Лисенка у справі національного відродження"</i>	25
<i>Кірієнко О. "Деякі аспекти громадсько-політичної діяльності Л. М. Старицької-Черняхівської."</i>	29
<i>Кірієнко О. "Юрій Старицький. Кілька нових фактів до реставрації біографії."</i>	43
<i>Константинівська О. "Іван Труш і Леся Українка. До історії взаємин: перша поїздка художника на Наддніпрянщину"</i>	52
<i>Миронець Н. "Проблема формування національної свідомості у творчій спадщині Олени Теліги"</i>	69
<i>Очеретяний В. "Літературно-перекладацька діяльність Максима Славинського та Лесі Українки"</i>	80
<i>Скорульська Р. "Панас Саксаганський і виховання "золотої плеяди" української оперної сцени. (Роздуми з приводу унікального ескізу)"</i>	86
<i>Старовойтенко І. "Євген Чикаленко: громадсько-культурний діяч, видавець, благодійник"</i>	95
<i>Короткі відомості про авторів</i>	106